

5. Огієнко І. В Україні, а не на Україні / І. Огієнко // Рідна мова. – 1938. – Ч. 7. – С. 67-72.
6. Лларіон. Граматично-стилістичний словник Шевченкової мови / Митрополит Лларіон ; [перевид., передм.: Н. Захлюпана, В. Будний]. – Л. : Львів. нац. ун-т ім. І. Франка, 2011. – 217 с.
7. Єрмоленко С. Мовотворчість Тараса Шевченка у слов'янській рецепції XIX-XXI ст. / С. Єрмоленко, А. Мойсієнко, Л. Гнатюк // Мовознавство. – 2013. – №2-3. – С. 100-112.

T.L. Vydaychuk's article, «Anthropocentrism and Ukrainian personalism of Ivan Ohienko's linguistic concept», focuses on Ukrainian literary language and its history of scholar encyclopedist Ivan Ohienko. The leading role of native language in the development of human personality, nation, culture, state is noted in the article. The ternary anthropocentric approach to the study of linguistic phenomena is asserted: human – language – world.

Key words: Ivan Ohienko, linguistic concept, anthropocentrism, Ukrainian personalism, literary language, language personality.

Отримано: 02.10.2015 р.

УДК 811.161.2:101.2(092)

В. А. Вознюк

Чернівецький літературно-меморіальний музей Ольги Кобилянської

ЖИВИМО ЗА ЗАПОВІТАМИ ІВАНА ОГІЄНКА

Стаття присвячена окресленню основних віх творчого сходження Івана Огієнка як поета, прозаїка, літературознавця, культуролога, педагога, бібліотекаря, редактора і видавця, публіциста і оратора, проповідника, автора перекладів богослужбових книг і повного перекладу Святого Письма українською мовою, організатора культурного, освітнього і церковного життя.

Ключові слова: Іван Огієнко, духовність, український народ, українознавчі праці.

«Я наш нарід цілим серцем люблю і душа моя віщує, що його велика доля жде» [3, с.159], – ці слова Юрія Федьковича іноді видаються мені моїми власними, начебто не поет так сказав, а вони визріли в мені і назавше вкорінилися в пам'яті. Принаймні таке відчуття вселилося в душу ще понад п'ять десятиліть тому, коли навчався в молодших класах сільської восьмирічки. Саме тоді, довідавшись, що я постійно читаю книги, наш даскал, як тоді у селі називали дяка, Василь Фошка запропонував мені томик творів Юрія Федьковича: «Читай! Написано дуже файно. Написано так, ек є у нас, ек у гуцулів ведетси». Прочитав книгу з захопленням, у правдивості слів пана Василя мене найбільше переконав твір «Люба – згуба». «А чи я сам не був свідком всього того, про що написав наш земляк?» – запитував сам себе. Повірів написаному, запишався навіть по-дитячому, що я живу за кілька кілометрів, де народився і мешкав цей великий чоловік. Запам'ятав назавше і принагідно хизувався тим фактом, що якраз початкову освіту він здобував у нашому селі Киселиці у домі свого рідного дядька Івана Ганицького, настоятеля Свято-Духівської церкви. До речі, настоятелем цієї церкви з березня 1947 року по липень 2012 року був і мій тато – митрофорний протоієрей Аксентій.

Шанувальники творчості Буковинського Соловія згадані слова Ю. Федьковича сприймають як слова широго серця, їм вірять. Природні також його поетичні рядки, створені ним як відповідь на запитання «Що я люблю, в що вірю, на що надіюсь»:

Я люблю мою Русь-Україну;
Я вірую в її будучину;
В тій-то надії я живу і умру.

Віриш, коли читаєш, але якось, коли ці слова Федьковича почув зі сцени після звучання трембіт, сприйняв їх як фарс. Виглядало гарно, але якщо по правді, то фальшиво. Так, трембіта – гуцульський музичний інструмент, яким колись передавали один одним мешканці гір певну інформацію, здебільшого сигнал тривоги, найчастіше попереджали про небезпеку неочікуваного нападу або повідомляли про упокій людини. Насамперед такі функції вона виконує упродовж останнього часу. Саме через це трембітарів застерігають, що ні в якому випадку не можна спрямовувати трембіту, коли вона звучить, на якусь конкретну домівку – мовляв, цим можна накликати біду туди.

Ю. Федькович, найімовірніше, свої слова супроводив би попередньою грою на сопілці чи денцівці або ж грою на лірі, про що доволі часто писав своїм адресатам. А використання трембіт з цитуванням слів поета зі сцени, хутчіше всього, ініціатива якогось культпрацівника-зайди. Хоч у наші дні чимало чого відбувається, так би мовити, догори дригом. Видатна українська письменниця Ольга Кобилянська у своєму творі «Битва», котрий вважають найпершим закликком у вітчизняній літературі захищати, берегти природу, писала, що правічні карпатські ліси вирубували робітники-найманці, себто чужинці. Гуцули за це не бралися, бо праліси були їхньою родиною. Нині ж навпаки: саме гуцули і вирубують Карпати. Приміром, лише в одному із гуцульських сіл Путильського району рідної мені Буковини функціонує двадцять дев'ять лісопилот. Хіба сучасне покоління гуцулів не сприяє тому, щоби в Червоній книзі було заповнено якомога більше сторінок?

Згадав про Ю. Федьковича, про вплив його творів на моє формування, бо, очевидно, це й спричинило те, що своє життя присвятив роботі зі словом і над словом. Є щось символічне і в тому, що навчаючись у дев'ятому класі Путильської середньої школи став позаштатним екскурсоводом Путильського музею-садиби Ю. Федьковича, а по закінченні університету почав працювати в Чернівецькому літературно-меморіальному музеєві О. Кобилянської.

Уже сорок три роки опікуюсь меморіальним будинком письменниці, вивчаю її життєвий і творчий шлях. Мала підстави Гірська Орлиця в автобіографії в листах до Степана Смалюка-Стоцького писати: «Одна праця, одне перо, ба власне моє я зробило мене тим, чим я – *є робітницею свого народу*» [2, с.239]. Слова письменниці – істина з істин, а не самохизування.

Про її життєвий і творчий шлях написав десятки статей та книги «Про Ольгу Кобилянську. Нові матеріали. Роздуми. Знахідки», «Чернівецький літературно-меморіальний музей Ольги Кобилянської», «Буковинські адреси Ольги Кобилянської», «Ольга Кобилянська і згуртування українців», «Іванна Блажкевич – духовна донька Ольги Кобилянської». За поданням Всеукраїнського товариства «Просвіта» за ці книги, а також за книги прози «Між мовчанням і словом» і «Між іконами і пріраїями» я став лауреатом Всеукраїнської премії імені Івана Огієнка в галузі освіти 2015 року. Зрадів цьому, безперечно, адже те, що ти в когорті огієнківських лауреатів – свідчення того, що твій творчий доробок помічений, що не марно працював на ниві художньої літератури. Премія імені Івана Огієнка (митрополита Іларіона) – одна з найпрестижніших відзнак в сучасній Україні. Вона зобов'язує працювати, не покладаючи сил, во славу рідного народу, Вітчизни, ніколи і ні за яких обставин не забувати один із головних заповітів І. Огієнка: «Бережіть все своє, рідне, українське».

Цього видатного сина нашого народу доволі часто називають Велетнем українського духу. Він – поет, прозаїк, літературознавець, культуролог, педагог, бібліотекар, редактор і видавець, публіцист і оратор, проповідник, автор перекладів богослужбових книг і повного перекладу Святого Письма українською мовою, організатор культурного, освітнього і церковного життя, ієрарх церкви – відійшов у вічність митрополитом Вінніпегу та всієї Канади. Якимось він зауважив: «Доля судила мені немало працювати в таких умовах і на таких посадах, коли моя діяльність не належала тільки мені – я працював для цілого українського народу. Як я працював – судити не мені».

Вітчизняні та зарубіжні науковці у своїх працях про життєвий і творчий шлях, архіпастирська діяльність І. Огієнка (митрополита Іларіона) стверджують, що на яких посадах він би не працював, куди б доля не закидала його як цивільного громадянина і як духовну особу, він завжди свої вчинки, свої дії спрямовував на благо людей, сприяв взаєморозумінню не тільки між співвітчизниками, а й між різними народами, важливу роль у цьому відіграли його мудра виваженість, толерантність.

Доцільно скористатися інформацією, поданою у збірникові «Іван Огієнко: «Я все зробив, що міг зробити...»»: «У серпні 1951 року на Надзвичайному Соборі УГПЦ у Вінніпезі обраний главою Української греко-православної церкви в Канаді та митрополитом Вінніпегу.

Авторитет митрополита Іларіона був настільки високий, що саме його запросили відслужити молебень під час освячення в 1962 році першого пам'ятника Т. Шевченку за межами України, встановленого неподалік парламенту провінції Манітоба в м. Вінніпезі.

Іван Огієнко доклав чимало зусиль для організації та розбудови культурного й релігійного життя українських емігрантів. Він не переставав дбати про розвиток української мови на далекому континенті, писати українознавчі праці та видавати їх для українського читача.

Помер Іван Огієнко в 1972 році у Вінніпезі. На превеликий жаль, місце вічного спочинку одного з найвеличніших українців виявилось далеко від рідної землі, про повернення до якої він не переставав мріяти до останніх хвилин свого земного життя. Єдиною розрадою в ту мить для його душі могло бути те, що канадська земля запричастилася грудочкою української землі, вкладеною під голову покійного перед опущенням домовини в могилу. Так, тлінне тіло митрополита Іларіона вже стільки літ перебуває на чужині, а душа його, чиста й чесна, напевно ж, далеко за океаном, над рідною Україною, якій він залишився вірним до кінця.

Спадщина Огієнка-науковця, за свідченням деяких дослідників, становить близько 2000 наукових праць. Найбільш вагомими є «Українська культура» (1918), «Історія українського друкарства» (1924), «Сучасна українська літературна мова» (1935), «Українська церква» (Т. 1-2, 1942), «Історія української літературної мови» (1950) та інші.

Досконало володіючи багатьма мовами, професор Огієнко не лише дослідив десятки, сотні різноманітних рукописних і друкованих книг, а й багато з них переклав на українську мову. Особливо інтенсивною, довготривалою та плідною була його праця над перекладом різноманітної богословської літератури. Усього ж митрополит Іларіон здійснив і видав близько п'ятдесяти перекладів богослужбових книг рідною мовою. Та найбільшим його подвигом в цій справі є перекладена зі староврейської та грецької мов Біблії [1, с.8-9].

Загальновідомо, що Іван Огієнко не був піонером щодо трактування Біблії українською мовою. До нього бралися за це Пантелеймон Куліш та Іван

Полюй. Побутує версія, що саме працюючи над українським варіантом Біблії, Пантелеймон Куліш і відійшов у вічність.

Іван Огієнко працював над перекладом Біблії не менше десяти років. Вважають, що від часу, коли він почав цю титанічну і своєрідну працю (дуже часто окремі фрагменти перекладів навіть сам собі наспівував, аби переконатися, чи звучить мелодійно українською мовою) аж до тих пір, коли було віддруковано необхідну кількість примірників цього унікального видання, минуло десь зо сорок років, себто стільки ж часу, скільки Мойсей виводив іудеїв до Землі Обітованної. Зрозуміло, що справжнім святом для митрополита Іларіона було 12 червня 1962 року – того дня з лондонської друкарні на його адресу у Вінніпезі надійшов ошатно виданий том – повний канонічний переклад українською мовою Біблії.

Нині ним користуються православні, греко-католики, протестанти. В оселях багатьох українців звичною стала книга у чорній палітурці з такою назвою: «Біблія або Книги Святого Письма Старого і Нового Заповіту із мови давньоєврейської й грецької на українську наново перекладена. 988-1988. Ювілейне видання з нагоди тисячоліття християнства».

Коли вже не було проблеми з вільним придбанням цієї книги, мої батьки подарували спочатку мені з дружиною і моїй сестрі Валентині та її чоловікові Михайлові, відтак і моїм та сестри дітям, себто своїм онукам, по примірникові з дарчими автографами, зі своїми родинними побажаннями.

Пощанування у нашій родині Біблії не дивина, а природне явище, адже мій батько, як було сказано, небавом по завершенню Другої світової війни з березня 1947 року до липня 2012 служив священником у селі, де я народився і виріс, тобто в селі Киселиці Путильського району Чернівецької області. Опікувався також парафією у сусідньому селі Дихтинці. Люди, котрі знали тата, котрі зверталися до нього як до душпастиря, вважали його священником від Бога.

Якось у Почаєві один з монахів сказав нашим односельчанам-паломникам: «Затягте і перекажіть іншим, що у вашому селі є священник, який молиться не менш добросовісно, аніж наша монастирська братія. Це ваш митрофорний протоієрей Аксентій Вознюк».

Батькова доля склалася так, що духовну освіту він здобував саме у Почаєві – навчався на пастирських курсах при Свято-Успенській Почаївській Лаврі (одним із ініціаторів створення пастирських курсів, як відомо, став Іван Огієнко), а народився і долучився до церкви у селі Залісцях Кременецького району (нині – Збарзького) Тернопільської області. А до вересня 1939 року там панувала Польща. На території цієї держави опинився в еміграції також Іван Огієнко (очевидно, необхідно нагадати про деякі факти з його тогочасного життя і побуту: з 1920 року жив у Тарнуві, 1921-го був членом Ради Республіки і до 1924-го – міністр і справах віровизнання уряду УНР в екзилі; з 1924 року викладав українську мову та літературу у Львівській учительській семінарії, 1926-1932 – професор церковнослов'янської мови на богословському факультеті Варшавського університету, заснував видавництво «Українська автокефальна церква», ініціював створення при Синоді Православної Церкви Польщі комісії з перекладу Святого Письма та богослужбових книг українською мовою, працює над перекладом Біблії, тривалий час редагує часописи «Рідна мова» і «Наша культура», які сприяли популяризації української культури, норм єдиної літературної мови серед українців за межами УСРР, виступав проти русифікаторської політики тогочасного керівництва радянської України; у червні 1940 року очолив Головну церковну православну раду; згодом, після того, як овдовів, приймає рішення про постриг у ченці з чернечим іменем Іларіона, що стало підтвердженням спад-

коємності духовного подвигу першого митрополита Київського часів Ярослава Мудрого Іларіона, у жовтні 1940 року на Соборі українських православних єпископів висвячений архієпископом Холмським і Підляським; здійснював українізацію церкви на Холмщині шляхом запровадження української мови в богослужінні, з березня 1944 року він – митрополит Холмський і Підляський).

Нині, коли мої знання про І. Огієнка як про одного з найпопулярніших, найнаполегливіших і найпродуктивніших світочів української духовності значно збагатилися, переконаний, що і мій тато і кілька його щирих друзів, колег-священників – Георгій Бучинський та Філарет Білоцерківський, – котрі здобували духовну освіту в Польщі в 1930-х роках, а також Стахій Волинець, Федір Швець, Андрій Кебало, татові односельчани й однокурсники під час навчання в Почаєві, були справжніми учнями і послідовниками митрополита Іларіона щодо богослужіння рідною мовою, щодо твердого переконання про те, що українська церква врешті-решт повинна стати автокефальною. Тато, приміром, часто вів про це розмови зі своїми прихожанами.

Упродовж п'ятнадцяти років мені довелося викладати у вузах Буковини курс «Культурологія». Готуючись до занять, обов'язково користувався науковими працями І. Огієнка, а на семінарських заняттях ми зі студентами аналізували Книги навчальні поетичні, а якщо точніше, то Книгу Псалмів, Книгу приказок Соломонових, Книгу Еклезіяста, Пісню над піснями у перекладі митрополита Іларіона. Неодноразово звучала в аудиторії думка про їхню високу художню вартість, а Пісню над піснями називали і зразком, а то й вершиною любовної лірики.

І ще одне, що стосується Біблії, перекладеної І. Огієнком: минулого року я був приємно здивований, гортаючи примірник цієї книжки, котрий побачив на книжковій полиці старшого внука Володі у Нідерландах. Натрапив на автограф: «Дорогому внукові Володі – від бабусі Людмили і дідуся Володимира. Пам'ятай, наш любий, що ти з України! Хай береже тебе Бог! 26 серпня 2006 року, м. Чернівці». Той напис я та моя, на жаль, нині покійна дружина зробили на книзі-дарункові, випроводжаючи внука до Нідерландів.

Із внукових слів постає, що він бере цю книжку до рук і тоді, коли хоче заглибитись у біблійні тексти, і тоді, коли згадує про дорогу бабусю та про Чернівці. Слава Богу, що й таким чином він долучається до заповіту Івана Огієнка: «Бережіть все своє, рідне, українське». У святкові для нас, українців, дні на флагштокові, що на рівні третього поверху котеджу між вікнами внукової кімнати, обов'язково майорить наш національний прапор. Не цурається мій внук ні українських вишиванок, ні футболок із тризубом. Переконає мене, що студіює правознавство в університеті Амстердама, сподіваючись набутими знаннями скористатися на вітчизняних теренах. Неодмінно бере участь у диспутах, де є можливість висвітлити своє бачення нинішньої ситуації в Україні, адже і в Нідерландах є чимало колишніх наших співвітчизників, котрі розділилися на «януচারів» і «бандерівців». Себе вважає, звичайно, європейськи налаштованим українцем.

Можливо, хтось сприйматиме мене відсталого людиною або диваком, бо нині я щасливий з того, що читаю книгу Павла Штепи «Українець і москвин: дві протилежності» саме за порадою свого внука.

Прикро, але тепер те, про що мовиться в книзі, доводиться спостерігати в реальному житті, стикатися з цим безпосередньо. Маю на увазі насамперед облудну поведінку наших північних сусідів-росіян, котрі донедавна називали себе старшими братами, а ми, здебільшого, щиро вірили в це. У «москвинів», як їх іменує П. Штепа, давним-давно вироблений стратегічний принцип «розділяй і владарюй». Задля цього замість модного у кінці XIX – на почат-

ку ХХ століть москвофільства нині запанувало поняття «русского мира», метастази котрого проникають у різні куточки нашої вітчизни. Мені розповідали про поведінку одного священика на Буковині. Він – гуцул із гуцулів. Батьки його мешкають на Карпатському високогір'ї, де люди, здебільшого, розмовляють хіба-що з художобою і Всевишнім, при потребі перекинуться словом-другим у сім'ї, спілкуються, зрозуміло, гуцульським діалектом. Очевидно, той священик уже геть забув, хто він і звідки, бо з церковного амвона доволі часто проголошує, що українська мова не благодатна для богослужіння. За його твердженням, у Божому храмі повинна звучати церковнослов'янська або ж російська мова. Від нього можна почути, що на Донбасі та в Луганську не воюють росіяни з українцями, а то росіяни протистоять іновірцям, захищають православні землі від засилля ісламу, католицизму, протестантизму. Можна таке називати переплутуванням грішного з праведним, а можна і маячнею хворого, але насправді це цілеспрямовані ідеологічні диверсії представника п'ятої колонії.

Задля утвердження російського православ'я на Україні кілька років тому відбувалися справжні, як видається, дива.

Буковинці були приємно подивовані, коли у 2011 році перед приїздом російського патріарха Кіріла до монастиря в селі Банчени Герцаївського району області було незвично швидко і високоякісно відремонтовано дорогу Чернівці-Банчени. Європейська автомагістраль! Патріарх із Росії приїжджав освячувати новозбудований Троїцький собор. Храм надзвичайної краси, фахівці кажуть, що розмірами не поступається Володимирському собору в Києві, можна пишатися, що не перевелися у нас ні архітектори, ні митці, але ж там, у Банчанах, у 2011 році доводилося переконуватися й у бездумному прислужництві окремих буковинців. Принаймні така думка виникла після уважного огляду обочин під'їзної дороги до собору. Помітно, що там з обох боків росли невисокі берези, однак комусь, очевидно, видалося, що їх там замало, отож досадили десятків зо два нових саджанців. Мабуть для того, щоби Кіріл міг уявити, що перед ним «земля русская», а це ж за якийсь десяток кілометрів од кордону з Румунією. У цьому випадку необхідно згадати мудру приказку: людина планує, а Бог керує або ж іншу: брехнею світ обійдеш, та назад не повернешся, бо більшість новопосаджених дерев уже за пару днів пригнічено зав'яли, навіть почали засихати. Це стало свідченням чого? Безглузлого господарювання? Запопадливого прислужництва? Очевидно, і того, і того. Що ж, небезпідставно кажуть: нема села без болота.

Проте переконаний, що більшість сучасних українців живуть так, як їхні славетні попередники Ю. Федькович, О. Кобилянська та інші видатні сини і дочки нашого народу, дбаючи про славу його у наступних поколіннях. Вірю, що більшість наших співвітчизників дотримується заступів митрополита Іларіона, продиктованих його неординарним життєвим досвідом і виплеканих його праведною душею та серцем. Принаймні намагаюся так чинити повсякденно.

Список використаних джерел:

1. Іван Огієнко: «Я все зробив, що міг зробити...»: бібліогр. покажчик / уклад.: Л. Оленич, В. Чупрова. – Тернопіль : Підручники і посібники, 2007. – 112 с. – (Родом з України; вип. 2).
2. Кобилянська О. Про себе саму. Твори : в 5 т. / О. Кобилянська. – К. : Держлітвидав України, 1963. – Т. 5. – С. 225-243.

3. Лист Федьковича до К. Горбала // Писання Осипа Юрія Федьковича: Перше повне і критичне видання. – Т. 4: Матеріали до життєпису Осипа Юрія Гординського-Федьковича / З першодруків і автографів зібрав, упорядкував і пояснив др. Осип Маковей. – Львів, 1910. – С. 158-160.
4. Огієнко Іван Іванович // Довідник з історії України (А-Я) : посібн. для серед. загальноосв. навч. закл. / за заг. ред. І. Підкови, Р. Шуста. – 2-ге вид., доопр. і доповн. – К. : Генеза, 2001. – С. 523-524.

The article is devoted to outlining the major milestones of creative Ivan Ohienko convergence as a poet, novelist, literary critic and culture expert, teacher, librarian, editor and publisher, publicist and speaker, preacher, author of translations liturgical books and complete translation of Bible, organizer of cultural, educational and church life.

Key words: Ivan Ohienko, spirituality, ukrainian people, ukrainian proceedings.

Отримано: 18.10.2015 р.

УДК 329(477)17(09)

Г. Б. Вонсович

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

КОНЦЕПТ «ДЕРЖАВА» У ПОЛІТИЧНІЙ ДУМЦІ ОУН

У статті проаналізовано зміст, сутність та роль для майбутнього державного устрою політичного концепту «держава»; розкриті основні підходи щодо розуміння зазначеного концепту; зазначено, що розуміння суті держави націоналістами йшло в річищі теорій патерналізму; акцентовано увагу на аксіологічних аспектах формування державотворчого світогляду.

Ключові слова: націоналізм, політична думка, ідеологія українського націоналізму, політична теорія, держава, ОУН.

Тривала державна і громадянська діяльність, якій присвятив себе І. Огієнко, сприяла формуванню власного бачення творення засад самостійної, суверенної української держави. Зокрема, він зазначав, що «найголовніша і найсвятіша Ідея Українського Народу, від довгих віків унаслідувана, це: Незалежна Українська Держава» [1, с.5]. Тому не випадково носіями ідеї національної, соборної, суверенної держави Україна стали представники визвольних змагань.

Проблемі місця і ролі держави в ідеології українського націоналізму присвячено ряд праць як вітчизняних, так і зарубіжних дослідників: істориків, етнологів, політологів. Це стосується, зокрема, досліджень Я. Дашкевича, В. Маркуся, П. Мірчука, С. Мечніка, Я. Гайваса, О. Бойдуника, О. Мотилія, Т. Кузьо, Т. Андрусіяка, К. Бондаренка, В. В'ятровича, А. Рибак та ін. Автори досліджень, по-різному підходячи до предмету теоретизування, відзначають вмотивованість постановки питання та способи його вирішення. Нас цікавитиме ретроспекція на державу як політичний інститут представників різних течій ОУН із врахуванням можливих ідейно-світоглядних відтінків, тональностей, які були наявними в українському націоналізмі міжвоєнного і повоєнного періоду.

Актуальність зазначеної проблеми полягає в тому, що, по-перше, концепт розглядається нами у аксіологічному контексті, запропонованим теоретиками українського націоналізму; по-друге, є затребуваними на етапі збереження і виборювання територіальної цілісності; по-третє, формування провідної верстви і держави за екстремальних умов сьогодення.